

10.2. Аналіз системи правових відносин при наданні послуг перевезення пасажирів

Відповідно до Закону України «Про міський електричний транспорт»¹ у сфері міського електричного транспорту відносини складаються між замовниками транспортних послуг, перевізниками та пасажиром (ст. 2). Замовниками транспортних послуг (далі – Замовник) виступають місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та/або уповноважені ними юридичні особи, які замовляють транспортні послуги. Перевізником є юридична особа, яка в установленому законодавством порядку надає транспортні послуги, здійснюючи експлуатацію та утримання об'єктів міського електричного транспорту. Пасажиром є фізична особа, яка користується транспортним засобом, перебуваючи в ньому, але не причетна до керування ним.

Якщо проілюструвати подані у законі визначення у формі діаграми взаємодії, отримаємо таку схему (рис. 10.5).

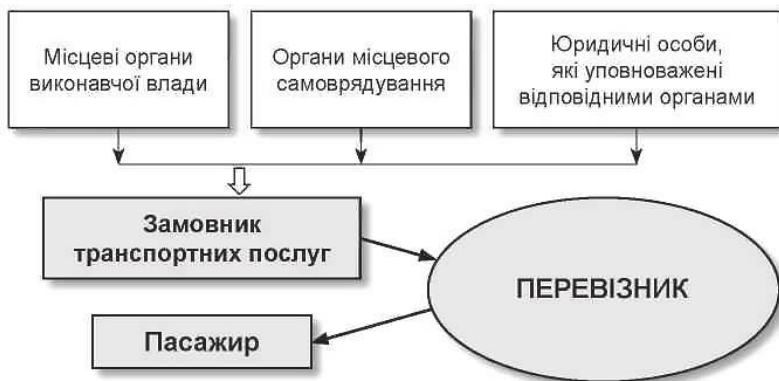

Рис. 10.5. Відносини у сфері міського електричного транспорту відповідно до Закону України «Про міський електричний транспорт»

¹ Про міський електричний транспорт : Закон України від 29.06.2004 № 1914-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1914-15>.

Слід відзначити, що система транспортного перевезення на будь-якому рівні є багатокомпонентною, багатозв'язковою системою з нечітко визначеною ієрархією важливості елементів та зв'язків. Система належить до відкритого типу з визначаючим зовнішнім впливом та можливістю самокоригування та саморозвитку як у бік розширення або колапсу, так і в бік перетікання на інші рівні. З урахуванням макропоказників та зв'язків, виходячи зі схеми рис. 10.5, у найзагальнішій формі систему транспортних перевезень можна відобразити у діаграмі (рис. 10.6):

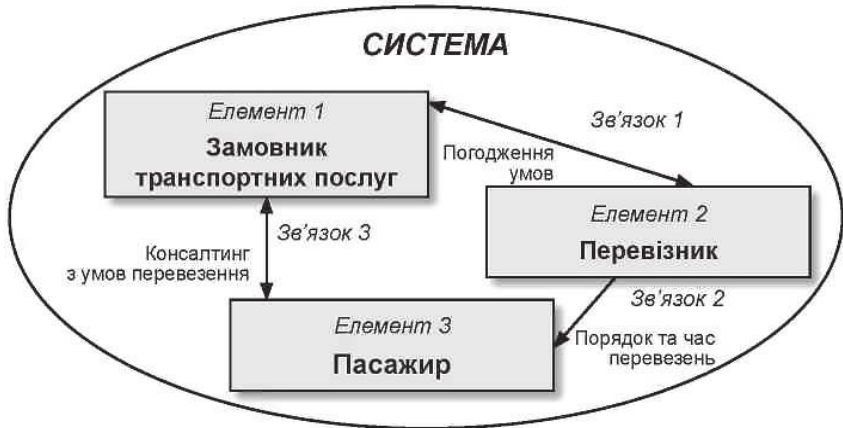

Рис. 10.6. Схема системи транспортних перевезень

Головними зв'язковими функціями замовника у системі транспортних перевезень, на наш погляд, будуть такі:

- забезпечення сталого роботи транспортного комплексу;
- забезпечення переміщення запланованої кількості пасажирів з будь-якого пункту А до будь-якого пункту В у терміни, які гарантують можливість виконання пасажиром їх соціально-суспільних ролей;
- оптимізація ціни перевезень на рівні, достатньому для утримання транспортного комплексу та прийнятному для пасажирів.

Слід відзначити, що елемент «замовник» у системі транспортних перевезень є особливим елементом, оскільки його зв'язки у системі не спрямовані на «мінімізацію» або «максимізацію» і формулюються лише за критеріями оптимізації. Схематично вони представлені на рис. 10.7.

Рис. 10.7. Головні зв'язкові функції елемента «замовник» у системі транспортних перевезень

Головні зв'язкові функції пасажирів можна визначити за напрямками зв'язку на мінімізацію та максимізацію (рис. 10.8):

Зв'язки з направленістю на максимізацію: максимізація комфорту перевезення; максимізація інваріантності переміщення у просторі та часі для кожного пасажирів; максимізація безпеки транспортного комплексу (внутрішня та зовнішня).

Зв'язки з направленістю на мінімізацію: мінімізація кількості пересадок; мінімізація часу руху у транспорті; мінімізація часу пересадок; мінімізація оплати проїзду на кожному окремому виді транспорту; прогресивне зменшення витрат при переміщенні зі змінами транспортних засобів.

Рис. 10.8. Головні зв'язкові функції елемента «пасажир» у системі транспортних перевезень

Головні зв'язкові функції перевізника зображені на рис. 10.9.

Зв'язки з направленістю на максимізацію: максимізація кількості пасажирів за одиницю часу – приводить до збільшення коефіцієнта сумарної оплати перевезень; максимізація надійності перевезень – надійність рухомого складу; надійність працівників; надійність шляхів пересування; надійність фінансування; надійність структури забезпечення (логістична забезпеченість); максимізація додаткового фонду на розвиток інфраструктури, наукових досліджень у галузі, підвищення комфорту та культури перевезень.

Зв'язки з направленістю на мінімізацію: мінімізація витрат часу з недоотриманням коштів на оплату перевезень; мінімізація фінансових витрат на утримання системи; мінімізація витрат часу та коштів на утримання достатнього кадрового рівня.

Рис. 10.9. Головні зв'язкові функції елемента «перевізник» у системі транспортних перевезень

У системі, що схематично представлена на рис. 10.6, спостерігаються як односпрямовані інтереси, так і конфлікти. Для їх подолання система має бути гнучкою. Фінансова, кадрова, технічна, логістична, нормативно-юридична політика підприємств при зведенні дій даних критеріїв в оптимальну схему дає рішення, що влаштовує як директивні зв'язки всіх елементів (учасників) системи транспортних перевезень.

Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері міського електричного транспорту

Стаття 8 Закону України «Про міський електричний транспорт»¹ визначає засади державного регулювання діяльності у сфері міського електричного транспорту. Загальне регулювання діяльності у зазначеній сфері здійснює КМУ, Рада Міністрів АРК, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації у межах своїх повноважень.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері міського електричного транспорту здійснюють у межах відповідних повноважень центральний орган виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства і центральний орган виконавчої влади у галузі транспорту.

Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування забезпечують реалізацію державної політики у сфері міського електричного транспорту, а також розробляють регіональні та місцеві програми його розвитку і забезпечують їх виконання, встановлюють тарифи на проїзд, організують перевезення пасажирів та здійснюють контроль за ним, встановлюють порядок плати за проїзд, інформують населення про зміни, що стосуються надання транспортних послуг, забезпечують координацію роботи, пов'язаної з функціонуванням міського електричного транспорту та інших видів міського транспорту, створюють належні дорожні умови для здійснення перевезень, реалізують заходи з розвитку, вдосконалення та облаштування маршрутної мережі, виконують інші функції щодо створення

---

¹ Про міський електричний транспорт : Закон України від 29.06.2004 № 1914-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1914-15>.

безпечних умов діяльності у сфері міського електричного транспорту згідно зі законодавством.

Згідно з п. 31 «Про затвердження правил надання населенню послуг із перевезень міським електротранспортом», затверджених Постановою КМУ № 1735 від 23.12.2004 р.¹, порядок справляння плати затверджується Радою міністрів АРК, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями.

Отже, вирішення питань встановлення порядку оплати за проїзд, організації здійснення перевезень пасажирів та інформування населення про зміни у порядку надання транспортних послуг покладається на місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» №280/97-ВР від 21.05.1997 р.² визначені повноваження органів місцевого самоврядування в тому числі й у сфері транспорту. Зокрема, до повноважень виконавчих органів місцевих рад належать: встановлення тарифів на транспортні послуги (п. 2 ст. 28); затвердження маршрутів і графіків руху місцевого пасажирського транспорту незалежно від форм власності, узгодження цих питань стосовно транзитного пасажирського транспорту у випадках, передбачених законодавством (п. 10 ст. 30); залучення на договірних засадах підприємств, установ та організацій, що не належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, до участі в обслуговуванні населення засобами транспорту і зв'язку (п. 12 ст. 30).

Можна зробити висновок, що місцеві ради уповноважені шляхом прийняття рішень ввести АСОП та обліку пасажирів, визначити процедуру вибору оператора такої системи (в тому числі шляхом заснування комунальної організації чи спільного підприємства), затвердити Положення про АСОП та обліку пасажирів в міському наземному транспорті.

¹ Про затвердження правил надання населенню послуг з перевезень міським електротранспортом : Постанова КМУ від 23.12.2004 р. № 1735. *Офіційний вісник України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/386-97-%D0%BF>.

² Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.97 № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

Підстави надання послуг перевезення пасажирів наземним транспортом загального користування

Транспортні послуги надаються перевізником на підставі договору про організацію надання транспортних послуг, який укладається ним із замовником та у якому визначаються обсяги і якість транспортних послуг за маршрутами (лініями) згідно з розкладом руху, вартість перевезення пасажирів, обов'язки та права сторін, порядок та строки проведення розрахунків, інші умови надання транспортних послуг (ст. 11 Закону України «Про міський електричний транспорт»¹).

Підставою для укладення договору про організацію надання транспортних послуг є замовлення на пасажирські перевезення міським електричним транспортом, у якому мають враховуватися державні соціальні нормативи на транспортні послуги, а також спроможність перевізника забезпечити їх необхідний обсяг.

Договір про організацію надання транспортних послуг укладається на основі Типового договору про організацію надання транспортних послуг, затвердженого Кабінетом Міністрів України, не пізніше ніж за квартал до початку його дії на строк не менше року.

У разі укладення договору організації надання транспортних послуг на суму, що дорівнює або перевищує 200 тисяч гривень, мають застосовуватися тендерні процедури відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» № 922-VIII від 25.12.2015 р.², (ст. 2), оскільки використовуються кошти місцевого бюджету. Серед випадків, на які Закон України «Про публічні закупівлі» не розповсюджується, а також які є предметом регулювання спеціального законодавства, організація перевезень транспортом загального користування не поширюється.

Таким чином, проведення тендера з метою визначення перевізника для укладення договору про організацію надання транспортних послуг на здійснення перевезень пасажирів міським електротранспортом є обов'язковим.

---

¹ Про міський електричний транспорт : Закон України від 29.06.2004 № 1914-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1914-15>.

² Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 р., № 922-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/922-19/page>.

Відносини, які виникають при здійсненні перевезення пасажирів (та багажу) регулюються договором перевезення, за яким згідно зі ст. 910 ЦК України одна сторона (перевізник) зобов'язується перевезти другу сторону (пасажирів) до пункту призначення, а в разі здавання багажу – також доставити багаж до пункту призначення та видати його особі, яка має право на одержання багажу, а пасажир зобов'язується сплатити встановлену плату за проїзд, а у разі здавання багажу – також за його провезення (ч. 1 коментованої статті).

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про міський електричний транспорт»¹, права та обов'язки пасажирів, порядок проїзду і його оплати визначаються Правилами користування міським електричним транспортом, які повинні гарантувати пасажирів право на одержання якісних і безпечних транспортних послуг, своєчасної та достовірної інформації стосовно транспортних послуг, а також компенсації згідно зі законодавством заподіяної під час користування міським електричним транспортом шкоди.

Слід зазначити, що Правилами користування міським електричним транспортом в основному регулюється діяльність перевізників з надання транспортних послуг з метою забезпечення надання пасажирів надійних і якісних послуг міського електричного транспорту, а також їх відносини з замовниками. Що стосується відносин з пасажирів, то вони визначають лише їх обов'язки щодо оплати транспортних послуг і у цьому аспекті встановлюють правові засади здійснення розрахунків за користування послугами міського електро-транспорту пасажирів.

Права та обов'язки перевізника, які визначені у ст. 13 Закону України «Про міський електричний транспорт», також належать до змісту відносин перевізника не з пасажирів за договором перевезення, а до змісту його відносин з замовником транспортних послуг за договором про організацію надання транспортних послуг. Тільки окремі його права та обов'язки стосуються відносин з пасажирів, наприклад, обов'язок здійснювати плату за проїзд та інформувати

---

¹ Про міський електричний транспорт : Закон України від 29.06.2004 № 1914-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1914-15>.

пасажирів про організацію транспортного обслуговування та правила користування міським електричним транспортом.

Детально права та обов'язки перевізників у договірних зобов'язаннях з пасажирами визначені через закріплення прав, обов'язків та відповідальності працівників міського електротранспорту у п. 4 Правил користування трамваєм і тролейбусом у містах України, затверджених Наказом Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства № 329 від 09.10.2006 р.¹ Права пасажирів при користуванні міським електротранспортом визначені у п. 5 цих Правил. Так, зокрема, пасажирів міського електротранспорту зобов'язані:

- мати при собі документи, які засвідчують право на проїзд та провезення багажу в трамваї, тролейбусі, завчасно придбавши такі документи поза рухомим складом (у касах підприємств або в інших юридичних та фізичних осіб, які їх реалізують на основі угод з цими підприємствами: кіосках «Укрпошта», «Міськдовідка» тощо), а також абонементні талони та разові квитки безпосередньо в рухомому складі у кондукторів чи водіїв під час зупинки;
- сплатити свій проїзд, закомпостувавши абонементний талон або придбавши разовий квиток у кондуктора чи водія;
- зберігати разові квитки та закомпостовані абонементні талони до кінця поїздки;
- сплачувати за перевезення кожного місця багажу;
- після прибуття на кінцеву зупинку маршруту звільнити салон трамвайного вагона (тролейбуса);
- пред'являти для перевірки документи, що засвідчують право проїзду, на вимогу контролерів, водіїв, кондукторів, посадових осіб та ін.

Таким чином, обов'язки щодо забезпечення оплатності надання транспортних послуг міським електротранспортом розподіляються між усіма учасниками перевезень:

---

¹ Про затвердження правил користування трамваєм і тролейбусом у містах України : Наказ Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства від 09.10.2006 р. № 329. *Офіційний вісник України*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1274-06>.

- питання організації та визначення форм і тарифів оплати за надання транспортних послуг міським електротранспортом входять до компетенції замовників;
- безпосереднє справляння оплати покладається на перевізників;
- до обов'язків пасажирів належать здійснення оплати за проїзд у формах та з дотриманням умов, визначених нормативно-правовими актами.

10.3. Аналіз правових засад запровадження автоматизованої системи оплати проїзду та обліку пасажирів

Автоматизована система оплати проїзду – це програмно-технічний комплекс, направлений на здійснення реєстрації та обліку пасажирів шляхом використання безконтактних електронних карток, жетонів тощо, що дають право проїзду на міському транспорті загального користування.

Введення та застосування АСОП має на меті автоматизацію контролю оплати проїзду пасажирів за рахунок застосування інформаційних технологій, у виготовленні та використанні спеціальних засобів оплати та реєстрації проїзду та документів, що надають право на проїзд, а також технічного оснащення транспортних засобів для їх активізації та використання. Запровадження АСОП спрямоване на забезпечення повноти збору плати за проїзд; підвищення зручності застосування документів, що підтверджують право на проїзд; спрощення системи контролю за перевезенням пільгового контингенту та попередження незаконного користування пільгами; збір, облік та зберігання даних щодо перевезених пасажирів та здійснення ними оплати/передплати; забезпечення об'єктивності даних за всіма операціями продажу та моніторинг використання документів, що надають право на проїзд.